

קינה עצובה ליום הזיכרון 2018

ממלחמת ששת הימים עד הנאום של דוד גרוסמן בטקס יום הזיכרון האלטרנטיבי. בין השנים הללו נפל דבר בישראל, ולא לטובה

פרופ' אביהו זכאי. "בימים אלה יצאה מהדורה חדשה של 'שיח לוחמים' במלאות חמישים לפרסום הראשון של ספר מכוון זה, המשקף את העולם הרוחני-רעיוני ההומניסטי הגדול, המרשים והמפעים, של הלוחמים במלחמת ששת הימים. איזו תהום פעורה בין הזמן בו פורסמה המהדורה הראשונה לבין זו השנייה."

לוח המחפשת אחר כל שריד של יקיר ריהן שנפלו בקרב כדי להביאם לקבר ישראל. ביחידת אית"ן היה לי חלום שנמצא את שרידיו של אלכס ערמון, ילד פליט שואה שניצל מכמה מחנות ריכוז והגיע לגן שמואל עם אחיו סמק, ונפל עם מטוסו בחולות סיני ביום הראשון במלחמת ששת הימים. אך ללא הועיל.

ועכשיו מה יכוננו לנו הימים הבאים? והיום באביב 2018, מה צופן לנו מהלך הזמן? צחצוחי מלחמה עולים מאירן. ומצדנו אנו, יחס מחפיר כלפי פליטים ומבקשים מקלט מאפריקה, והתנהגות בלתי אנושית כלפי תושבי עזה והשטחים. ומעל לכל כיבוש של למעלה מחמישים שנה המהווה סרטן ההולך ופושע בקרבנו.

בימים אלה ממש יצאה מהדורה חדשה של "שיח לוחמים" במלאות חמישים לפרסום הראשון של ספר מכוון זה, המשקף את העולם הרוחני-רעיוני ההומניסטי הגדול, המרשים והמפעים, של הלוחמים במלחמת ששת הימים. איזו תהום פעורה בין הזמן בו פורסמה המהדורה הראשונה לבין זו השנייה. בין השנים הללו נפל אכן דבר בישראל, אך לא לטובה אלא דווקא לרעה!

או בדבריו המרשימים והמפיעים של הסופר דוד גרוסמן, אותם נשא ערב יום הזיכרון, בנאומו המרגש בטקס יום הזיכרון האלטרנטיבי שאורגן על ידי "לוחמים לשלום" ופורום המש"פחות השכולות הישראלי-פלסטיני: "כשישראל כובשת ומדכאת עם אחר במשך חמישים ואחת שנה ויוצרת בשטחי הכיבוש מציאות של אפרטהייד", אמר גרוסמן, "היא נעשית הרבה פחות בית". "וכששר הביטחון ליברמן מחליט למנוע מפלסטינים שוחרי שלום להגיע למפגש כמו זה שלנו ישראל היא פחות בית". "כשצ'לפים ישראלים הורגים עשרות מפג'נים פלסטינים, רובם אזרחים - ישראל היא פחות בית. וכשממשלת ישראל מנסה לקמבן עסקאות מפוקקות באוגנדה וברואנדה, ומוכנה לסכן את חייהם של אלפי מבקשי מקלט ולגרש אותם אל הלא נודע - היא בעיניי פחות בית".

לפיכך, אכן, אם אין הסימנים מטעים ואם אין האותות מכחשים, הקינה עצובה ליום הזיכרון 2018 תהיה אף תהיה מנת חלקנו גם בימים הבאים ובשנים הבאות.

הזולז וחוסר האחריות. כלל לא התחשבו באזהרות שלנו שהמצרים מתכננים, ומתכוננים אכן היטב וביסודיות למלחמה, כמות שגילנו למרבה האימה לאחר פרוץ המלחמה הנוראה הזו. באותם הימים כתבתי מכתב לגולדה ולגלילי יועצה הבכיר והנאמן והפצתי תי בהם לקבל את תכנית יארינג שלייה האר"ם, אשר הציעה נסיגה חלקית לקו המעבריים בסיני (הג'יראדי והמיטלה) ופתיחת תעלת סואץ. אך כמובן לא קיבלתי כל תשובה או מענה. גם "תוכנית יארינג" עצמה לא התקבלה על ידי ישראל.

על פרוץ מלחמת יום הכיפורים ידעתי עוד ביום שיש. שולמית הר אבן הסופרת, אשתו של אלוף הר אבן, בכיר במוסד ומפעילו של אלי כהן ברמשק בין השאר, התקשרה ביום שיש בצה"ר ויאמרה "אבי תכין את התרמיל והנשק. הולכים למלחמה", כך אמרה. בני הבכור אמוץ נולד ביוני שנה זו. ביולי לפני המלחמה יצאנו שוב למילואים בתעלה וחזרנו בסוף אוגוסט (החליפה אותנו החטיבה הירושלמית אשר ספגה מכה נוראה במוצבים שם). המלחמה פרצה בשישי באוקטובר ושירתנו בה במילואים עד למאי 1974. לפני פסח 1974 ירדנו מהקו בסוריה לכמה ימים. אנשים היו נורא ממורמרים בגלל השינוי רות הכה ממושך. מוטה גור הרמטכ"ל החדש כינס אותנו ולפני כולם והצהיר, כמי שהיה בעברו מח"ט חטיבת הצנחנים: "צנחנים לא בוכים!" אמירה שכי מובן נתקלה בבוז ומחאה.

מה צופן לנו מהלך הזמן?

עם בואו של אנואר סאדאת לירושלים בשנת 1977 לחתום על הסכם שלום, חשבנו כי הכול מאחורינו מביחינה של שכול וכישלון. בני השני אלון נולד בשנת 1975, וכולנו עמרנו עם דגלים רבים בשדרות הרצל לקבל את נס בואו. שוב התמימות הנוראה. לאחר מכן נסעתי עם משפחתי לעשות דוק'טורט בהיסטוריה באוניברסיטת ג'ונס הופקינס באמריקה. עם שובנו ארצה בקיץ 1982, התחוללה מלחמת לבנון הראשונה. שוב פצועים ושוב קורבנות. מעגל דמים לא נגמר.

לאחר מלחמה זו עברתי לשרת ביחידת אית"ן, איתור נעדרים, והייתה לי הזכות לראות את הצד האחר, העצוב, של המלחמה, זה של המשפחות השכור

מתקשרים מהחטיבה למה הפסקנו לירות - אני לא יורה על אזרחים - אני משיב. לא עברה שעה ארוכה וג'יפ שועט ועולה על המוצב - יורד המח"ט משה וחצי הענק. הוא שואל: מי הפסקת כן? אני משיב - אני. למה הפסקת לירות? אני משיב שאני לא יורה על אזרחים. הוא חוכך בדעתו ולבסוף שואל - מנין אתה בארץ? מקיבוץ גן שמואל אני משיב. ואז הוא מתוץ לעברי בארסיות גלויה ובשנאה צרופה - צריך לשרוף את הקיבוץ הזה!!! אני וחיליי היינו ממש משוכנעים כי ברגע זה יוסרו מעלי דרגות הקצונה, יפרמו את שרוכי נעלי, יסירו מעלי את חגורת, ואני הולך מיד ישרות לכלא!!

באותם ימי ההתשה הירדנית התרחשו גם המרדפים אחר חוליות מזוינות של פלסטינים שניסו להגיע לגדה. מלחמה קטנה אך אכזרית ביותר. באחת הפעמים הרגנו ושבינו כמה אנשי חר'לייה גדולה שהיו בדרךם לירושלים. עם שוך הקרב, מטפלים בפצועים ומכינים את ההרוגים - משני הצדדים כמו-בן. והנה מופיע הליקופטר ויורד אלוף הפיקוד גנדי (רחבעם זאבי). הוא שואל ומברר מה קרה. הסברנו לו. לאחר מכן הוא פנה אל הפצועים-השבויים הפל'סטיניים ועשה מעשה שהשאיר אותנו בהלם. התפתחה שיחה קשה ואמרנו לו כי זה לא הצבא שבו גדלנו ובו התחננו. כנו. אך ללא הועיל כמובן. הוא הסתכל עלינו בבוז, אפילו לא ענה, עלה על המסוק והפליג לדרכו.

בכינוס קציני חטיבת הצנחנים במילואים לאחר מלחמת ששת הימים, המח"ט רפאל איתן (רפול) התחיל להרצות לנו על השינויים הגלובליים והאסטרטגיים שצה"ל צריך לעשות עכשיו באזור - הגעה עד לאיראן למקורות הנפט, וכדומה. קמנו שורה של קצינים ומחינו - טענו כי לא באנו לכינוס פוליטי ולאחר שהוא המשיך בדבריו, יצאנו מהאולם. אכן לאחר ששת הימים נפל דבר בישראל, אך לא לטובה אלא לרעה!

ואז הגיעה מלחמת יום הכיפורים. אנחנו הצנחנים שירתנו עוד קודם לכן הרבה במלחמת ההתשה המצרית ועקבנו רבות וארוכות על ההכנות המצריות למלחמה זו. מילאנו דוחות ודיווחים רבים ולמכביר על תנועות הצבא המצרי. פעם אחת כשנסעתי הביתה, עזרתי לרגע באחד המוצבים האחוריים שם שכנה מפקדת החטיבה הסדירה, גיליתי בחדר המבצעים למרבה הפתעתי-זוועתי את כל הדיווחים והדוחות שמילאנו בשקידה ובמסירות, והם מוטלים כאבן שאין לה הופכין בפח אשפה גדול. לא עזרה כל מחאתי וצעקתי על

מחר, יום הזיכרון, אנו עולים כמה חברים לקברי חברינו שנפלו בירוש'לים, ביניהם מנחם בנארי, בן בית זרע, עלם חמודות שהיה כה אהוב על כר' לנו, אשר שוב אין לו משפחה בארץ, או עופר פנינגר ויורם אלישיב. (לאחר מותו של מנחם פרסמתי רשימה אודות תיו בכתב העת "שדמות". קראנו אותה לפני שנה ביום הזיכרון. שתי אחיותיו הגיעו מחו"ל וכולנו התייפחנו מרה ברמעות. "מצלצלים פעמוני ירושלים שדמות לו", 1970.)

אכן אנחנו דור אבוד ומוכה. כבר בשנת 6-1965 רדפנו אחר יאסר ער'פאת בשכם ובג'נין ועשינו פשיטות על קלקיליה. לאחר השרור בשנת 1966 לאחר כמה חודשי קבע בצבא, עלינו בשירות מילואים לקו הסורי ושם חטפנו הפגזות מאת הסורים. צבי ברונשטיין בן קבוצתי שירת בשירון והצליח להשיג מיד ברוב הצלחה כמה וכמה כלים של מפעל ההטיה הסורי לשנות את זרימת הירדן. ואז הגיעה שנת 1967, ושוב החיים לא היו עוד כמות שהיו.

המלחמה אכן הייתה הצלחה מדהימה אך המחיר נורא ואיום. שדרה שלמה של נערים חסונים מלאי תקווה עמוסי חלומות, חזונות, תקוות ומלאי הבטחה, קיפרו את חייהם, ביניהם רבים מחב'רינו. חשנו בכאב, כפי שכתב המשורר עזרא פאונד על מלחמת העולם הראשונה, שבה מיליוני צעירים "בוטסו עד עיניהם בתופת", והזדהינו עד תום עם המשורר אדוארד אסטלין קאמינגס, אשר ציין שבמלחמה כולם שומעים את "קולו האדיר של המוות", שהותיר את "הרממה כולה / מלאה נערים רעים מחרישים". לגבינו מלחמת ששת הימים ציינה מעל לכל את מה שהיה וזה התאולוג והפילוסוף האמריקני ריינהולד נייבור לאחר מלחמת העולם הראשונה: "תום עידן התמימות". הוא מסביר: "עם פרוץ המלחמה הייתי אדם צעיר המנסה להיות אופטימי בלי לג'לוש לסנטימנטליות, אך בשעה שהמלחמה הסתיימה ומלוא הטרגדיה על זוועותיה התגלתה לעין כל, הפכתי לריאליסט המנסה בכל מאורו להציל את עצמו מצניניות". כך אף אנו חשנו בחדות ובכאב ביחס למציאות החדשה לאחר מלחמת ששת הימים.

ולאחר המלחמה הזו, שירות ממושך של שנים במילואים, שלושה חודשים כל פעם, מלחמת ההתשה המצרית (בה איברתי כנראה את שמיעתי) וההתשה הירדנית. (בשנת 1971 שירתנו שירות ארוך בבקעה. אני מפקד מוצב "ארז", המוצב הכי צפוני. המחבלים יורים עלינו אש תופת, אנו משיבים, הם בור'חים לכפר, אני פוקד על חדר אש. מיד

פרופ' אביהו זכאי

האם זה הגיל? או שמא השנים החולפות? מכל מקום, יותר ויותר אני מוצא עצמי מוצף דמעות ביום הזיכרון לחללי צה"ל. מה נורא הוא היום הזה, וכמה כואב. המשורר דנטה כידוע לכל פותח את הקומדיה האלוהית בשורה הראשונה: "ויהי במחצית נתיב חיינו." אני כבר הרבה מעבר למחצית, אך עדיין יש כמה דברים לומר.

גיוס צה"ל, מחזור אוגוסט 1963, הביא אותנו יחד מכל קצוות הארץ. לאחר הטירונות, לא כולם סיימו את קורס המ"כים - ביניהם אסי דיין אשר היה תמיד בורח מהבסיס, נתפס, הועמד למשפט, ואז פנו לאביו משה דיין הרמטכ"ל לשעבר, והוא פסק בחדות וללא כל פקפוק לשלוח לכלא 16 היועץ המשפטי לממשלה בעבר ויינשטיין גם הוא היה עמנו, וכמו כן מאיר דגן, ראש המוסד לשעבר.

את קורס המ"כים סיימנו שישים איש, חלקם הלכו לבה"ד 1 לקצור נה, ואחרים למקצועות שונים ומגוונים בצנחנים. מתוך שישים האנשים שסיימו את קורס המ"כים בשנת 1964, 20 (שליש) נהרגו במלחמות: אכן אנו דור אומלל. רבים מהם קבורים בירוש'לים. גם רבים מהקצינים שלנו נהרגו - חיים יערי, בנו של מאיר יערי, התאבד לאחר שהמ"פ שלנו התאכזר אליו, יורם אלישיב בן קיבוץ בית אורן נהרג בג'בעת התחמושת, ואביו שיכך את עומק תהום יגונו בבניית האתר המפואר בג'בעת התחמושת בירושלים, או עופר פנינגר, בן קיבוץ גבעת חיים איחוד, שאף הוא מת בגבעת התחמושת, אשר הותיר אחריו שירים רבים, ביניהם:

שביל הרים מתפתל לו,
ג'יפ סיור בדרכים,
אם זוהו יש ולב בו,
בית אמא או רוצים.

ובמלחמת יום הכיפורים נהרג בארי חזק, בן אפיקים, הקרוי על שמו של ברל כצנלסון, וגם הוא הותיר שירים רבים, ביניהם "ריכונו של עולם":

אָנָּא הַחַלֵּשׁ עֲצַמַת אוֹתוֹתֶיהָ.
אֲמִירֵי הַבְּרוּשִׁים
לְעַת עֶרֶב לְשׂוֹא לְאֲטִים שְׁמֶךָ,
וְכֹכַב הַצָּפוֹן הַבּוֹדֵד,
אָנָּה יִנָּשׂ אֶת צְבָא עֲגֻלוֹתֶיהָ
לָאֵן הוּא יִזְכֵּל בְּהֵן אֶת?
אָנָּא, עֲצַם אֶת עֵינֶיהָ,
עֲקֹשׂוּ אֶת שׁוֹמְעֵי רוֹת.
אֶתְהָ יְכוּל סוֹפֵית לְמוֹת.
אָב שְׁפוּל, אָנִי כְּבָר לֹא מְרַגֵּשׁ
דְּמָעוֹת הַחֶרֶף עֲלֶיהָ יִגִּידוּ קְדִישׁ.